

VOORBEELD CASUS

“Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?”

een socratisch gesprek uitgeschreven

Hieronder tref je een beschrijving van een socratisch gesprek van ca. 1 1/2 uur, in 5 stappen. Voor de volledigheid eerst nog even de gespreksstappen:

STAPPEN SOCRATISCH GESPREK

VRAAG/UITSPRAAK. Het gesprek begint met een vraag of uitspraak over een thema. Iemand beweert iets. We vragen ons af of dit zo is → Wat gaan we onderzoeken?

ONDERZOEK. Ofwel concretisering: welke concrete ervaring van de spreker (feiten) ging vooraf aan zijn/haar uitspraak of vraag? Deelnemers vragen socratisch* door naar feiten van deze ervaring. Blijf bij dezelfde ervaring. Is de uitspraak van de spreker daarna nog steeds dezelfde?

VERPLAATSING. Alle deelnemers verplaatsen zich in het voorbeeld van de spreker, doen zelf een uitspraak en beargumenteren deze.

ARGUMENTEN. Vergelijken van ieders uitspraken en argumenten. Vraag socratisch* door op de gebruikte argumenten.

CONCLUSIE. Is er consensus over de uitspraak? Wat gaat ons aan het hart in dit gesprek? Wat leren we eruit en hoe willen we ons in de toekomst gedragen?

*Socratisch vragenstellen en argumenteren is iets dat je moet leren. Het is zowel een gesprekshouding als een methodiek. Zie hieronder enkele regels voor socratisch vragenstellen.

ENKELE REGELS

Stel je oordeel uit

Luister nauwkeurig

Wees concreet/ vraag naar de feiten

Denk zelf, verlaat je niet op kennis of autoriteit van anderen

Verdraag het niet te weten

Stel je empathie uit

Gebruik in je vraag de woorden van de voorbeeldgever

VERSLAG VAN DIT SOCRATISCH GESPREK

1.DE VRAAG

De vraag die in dit socratisch gesprek voorlag was:

“Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?”

Achtergrond van deze vraag wordt gevormd door de dilemma's waarmee je te maken kunt krijgen als je hulpbehoevenden wilt bijstaan. Soms komt er een moment dat je je afvraagt of je te ver gaat in het helpen, of dat je jezelf misschien te veel wegcijfert.

2.HET VOORBEELD

Uit de voorbeelden van de aanwezigen wordt dat van Helmi gekozen. Haar casus is, kort omschreven, als volgt:

Helmi doet bij haar in de buurt mee aan een project 'vluchtelingen aan tafel' en heeft een paar weken geleden 2 jongens, Ali en Abu, te eten gehad. Een paar dagen geleden zag zij de jongens terug op de markt en maakte met hen een praatje. Dat was ongemakkelijk en na afronding van het gesprek bleef Helmi in vertwijfeling achter. Ze had het gevoel dat ze de jongens, vooral Abu, meer hulp had moeten bieden, maar voelde daarvoor toch ook weerstand. Dat bracht haar tot de vraag:

“Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?”

Vraagronde: vraag naar relevante feiten en beweegredenen

Na deze korte omschrijving van het voorbeeld stellen de deelnemers (feit) vragen aan Helmi. Het doel van deze vraagronde is:

- om de situatie in detail, 'als een filmpje' voor je te zien, zodat iedereen zich straks in Helmi's situatie zal kunnen verplaatsen en een eigen standpunt zal kunnen formuleren.
- om te achterhalen wat het hittepunt in het voorbeeld is. Dwz. het moment waar het om draait voor beantwoording van de vraag *“Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?”*

In deze vraagfase komt het aan op de socratische houding. Hier gaan deelnemers oefenen met het stellen van vragen zonder te oordelen, zonder aannames of interpretaties en zonder hypothetische situaties op te werpen. Eerst wordt alleen naar feiten gevraagd (wat werd er gedaan, gedacht en gevoeld?) en later ook naar beweegredenen (wat maakte dat je dat dacht/deed). Alleen als de vragenstellers neutraal doorvragen krijgen ze de echte informatie boven om zich straks in Helmi's situatie te verplaatsen. Ik zal hieronder achter de vragen aangeven wat voor vragen dit waren en of ze allemaal socratisch waren.

Vraag: 'Hoe was de stemming tijdens dat etentje bij jou thuis?' (feitvraag)

Helmi: 'Goed, we hebben het over van alles gehad. Zelfs over de positie van vrouwen.'

Vraag: 'Was je van plan ze nog eens uit te nodigen?' (vraag naar intentie. is hypothetisch)

Helmi: 'Daar had ik nog niet over nagedacht'

Vraag: 'Vind je dat iedereen verplicht is vluchtelingen te helpen?' (Interventie: Je vraagt nu naar een algemene mening van Helmi. gespreksleider zegt: zou je je vraag op het voorbeeld willen toespitsen ten behoeve van het onderzoek?)

Vraag opnieuw: 'Waarom vond je dat je hen meer hulp had moeten bieden?' (vraag naar beweegredenen)

Helmi: 'Vooral Abu kan heel goed hulp gebruiken. Ik zou Abu wel apart willen nemen en hem hulp bieden. Maar dat is lastig. Ali is heel sturend.'

Vraag: Wat voor hulp had je in gedachten?

Helmi: 'Het geven van Nederlandse les aan Abu.'

Vraag: 'Wat maakte dat je überhaupt nadacht over extra hulp aanbieden?'

Helmi: 'Ik wil graag iets betekenen voor anderen. Dat voelt goed. Hen helpen op hun pad.'

Vraag: 'Waarom heb je Abu uiteindelijk niet aangeboden om Nederlandse les te geven in het gesprek op de markt?' (vraag naar beweegredenen)

Helmi: 'Ik wist het gewoon niet. Ik sloeg van binnen op tilt.'

Vraag: 'Wat maakte het gesprek op de markt ongemakkelijk voor je?' (feitvraag; goed doorgevraagd op woorden die Helmi zelf heeft gebruikt)

Helmi: 'Ik had te veel gedachten tegelijk: 'als ik dit doe dan moet ik er wel helemaal voor gaan', 'heb ik daar wel tijd voor?', 'Abu woont ver, moet ik hem dan ophalen en brengen?'

(Interventie van de gespreksleider: denk nog even aan de vraag die hier centraal staat.

Stel vragen die te maken hebben met wel of niet verantwoordelijkheid hebben voor de ander)

Vraag: 'Heb je hen gevraagd of je hen nog ergens mee kan helpen?' (feitvraag)

Helmi: 'Nee, maar Abu ziet er zo hulpbehoevend uit'

Vraag: 'Wat bedoel je met 'er helemaal voor gaan' (vraag naar beweegredenen; goed doorgevraagd op de woorden van de ander)

Helmi: 'Nou, als ik iets doe dan wil ik het heel goed doen. Dan moet ik ook echt iemands probleem helemaal oplossen en daar heb ik misschien geen tijd voor.'

3. VERPLAATSING IN HET CENTRALE MOMENT / hittepunt

We willen nu een concreet moment binnen de ervaring van Helmi vinden, waarin de vraag, "*Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?*", voor haar vooral speelde. Het benoemen van zo'n concreet moment maakt het ook mogelijk voor de andere deelnemers om zich goed in de situatie van de voorbeeldgever te verplaatsen en zelf een uitspraak te doen. Helmi vond dat het hittepunt het moment was dat zij tegen het einde van het gesprek op de markt aan het twijfelen was of ze wel of geen Nederlandse les aan Abu zou aanbieden. Alle deelnemers gaan zich nu verplaatsen in de schoenen van Helmi op dat moment, maar 'als zichzelf': met hun eigen karakter en gewoonten. Ten behoeve van de verplaatsing worden de volgende vragen aan de deelnemers gesteld: 'Als jij je in de schoenen van Helmi zou bevinden tijdens het hittepunt:

1. Wat zou jij voelen?
2. Wat zou jij denken?
3. Wat zou jij doen?

Schrijf je antwoorden op een vel papier.

Aansluitend hierop worden deelnemers gevraagd om een uitspraak te doen ten aanzien van de centrale vraag en daarbij hun antwoord te beargumenteren aan de hand van de casus.

NB Bij de argumentatie moeten eerst feiten uit de casus worden gebruikt.

4. ANTWOORD/ARGUMENTATIE

Als gespreksleider laat je als dat relevant lijkt eerst een gesprek ontstaan over de antwoorden op de vragen naar 'voelen, denken en doen' voordat je verder gaat naar beantwoording van de uitgangsvraag. Enkele antwoorden op 'voelen, denken, doen' waren:

"Ik zou me niet ongemakkelijk voelen, maar vragen of ze hulp kunnen gebruiken."

"Ik zou niets doen. Maar met mezelf afspreken dat ik ga kijken of ik tijd vrij kan maken. En als ik dat heb, dan bij de eerstvolgend keer vragen of ik iets voor hen, of voor iemand anders, kan doen".

"Ik zou me niet ongemakkelijk hebben gevoeld. De reden om opnieuw contact te hebben zou zijn als ik dacht dat deze mensen echt vrienden van me zouden kunnen worden. Dus, als ze zich bij mij op hun gemak zouden kunnen voelen en ik bij hen."

Daarna beantwoordden gespreksdeelnemers de vraag, plus argumentatie:

De antwoorden waren:

"Wanneer ben je verantwoordelijk voor een ander?"

1. "Als er een wederzijdse behoefte is. Als de een wil helpen en de ander geholpen wil worden. Maar het moet niet opgedrongen zijn".
2. "Als de ander erom vraagt en jij kunt het doen"
3. "Het is de verantwoordelijkheid van de ander het te vragen. Als jij iets gaat voorleggen dan durft de ander soms niet te weigeren en dan doe je het voor niks."
4. Je bent nooit verantwoordelijk, tenzij de ander niet voor zichzelf kan zorgen. Je kunt gerust aanbieden les te geven, zonder dat je ook hoeft te regelen hoe iemand bij jou komt. Je kunt ook anderen zoeken om de hulp gezamenlijk te bieden (de een haalt op, de ander geeft les)

Nu worden de antwoorden vergeleken. Waar antwoorden verschillen wordt de argumentatie die daarbij hoort vergeleken *Wat is het verschil tussen de antwoorden?*

In 1 t/m 3 wordt gezegd dat je wel verantwoordelijk voor anderen bent, maar alleen als het duidelijk is dat de ander hulp wil. Hier kan doorgevraagd worden naar de vooronderstellingen die achter een antwoord zitten: 'Welke vooronderstelling zit erachter als je zegt 'alleen als de ander het ook wil'. Antwoord: gelijkwaardigheid van mensen, de ander is geen kind waarvoor je invult wat hij of zij nodig heeft.

In 4 wordt gezegd dat je nooit verantwoordelijk voor de ander bent, tenzij er een ongelijkheid is (de ander niet voor zichzelf kan zorgen). De vooronderstelling lijkt op de vorige: helpen doe je vanuit gelijkwaardigheid. Je neemt het niet 'over' van de ander.

5. DE ESSENTIE

We ronden af door eenvoudig te vragen naar 'wat hier nu eigenlijk speelt'. Wat gaat jou hier aan het hart?

Dit levert de volgende uitspraak op van Helmi:
Ik had zelf al teveel ingevuld. Ik had gewoon met Abu kunnen overleggen.

De aanwezigen zijn het erover eens:

'Helpen kan als de hulpvraag duidelijk is. Maar je moet niet ongevraagd de verantwoordelijk nemen voor het welzijn van de ander'

Juni 2016

Marlou van Paridon, MA
Het Socratisch Gesprek,
info@hetsocratischgesprek.nl
06-46015715